

مجله‌ی برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری

سال سوم، شماره‌ی ۸، بهار ۱۳۹۳

صفحات ۲۰۰-۱۸۶

تحلیل مطلوبیت عناصر گردشگری از نگاه شهروندان در مجموعه‌ی عباس‌آباد بهشهر

* عباس علی پور

** معصومه براری

*** سلیمه باقریان پایین افرکتی

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۰۳/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۳/۱۷

چکیده

گردشگری گسترده‌ترین فعالیت خدماتی است و به‌طور مسلم در آینده با سرعتی بیش از گذشته و امروز توسعه خواهد یافت. مجموعه‌ی عباس‌آباد بهشهر به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اماکن گردشگری استان مازندران علی‌رغم قابلیت‌های تاریخی و اکوتوریستی بسیار بالا نتوانسته است هماهنگ با رشد صنعت گردشگری جایگاه مناسبی را در جذب گردشگران ملی و بین‌المللی در کشور به‌دست آورد. مقاله‌ی حاضر با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و با هدف شناخت و آگاهی از مطلوبیت عناصر گردشگری در مجموعه‌ی عباس‌آباد بهشهر تهیه شده است. به‌گونه‌ای که ضمن شناخت ویژگی‌های جامعه‌ی آماری، میزان رضایت آنان از امکانات و خدمات گردشگری منطقه‌ی مورد مطالعه، ارزیابی شده و پیشنهادهایی برای استفاده‌ی بهینه از قابلیت‌ها و امکانات موجود گردشگری ارائه گردیده است. جامعه‌ی آماری این پژوهش، همه‌ی شهروندان ساکن شهر بهشهر بوده‌اند که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و به‌کارگیری فرمول کوکران تعداد ۳۷۸ نمونه مورد پرسشگری مستقیم قرار گرفته‌اند. پس از جمع‌آوری اطلاعات میدانی از طریق ابزار پرسشنامه، روابط بین متغیرهای پژوهش از طریق آماره‌های توصیفی (جدول فراوانی، نمودار و ...) و استنباطی (آزمون T-Test)؛ در قالب نرم‌افزار SPSS مورد بررسی قرار گرفته است. آنالیز انجام گرفته از طریق آزمون T تک‌دامنه‌ای نشان داده است که بیشترین مطلوبیت این مجموعه از نظر جامعه‌ی آماری (با ۴۱/۵ درصد پاسخ‌ها) مربوط به «جاذبه‌های طبیعی» و کمترین مطلوبیت نیز مربوط به «امکانات اقامتی» آن با ۲۶/۵ درصد فراوانی بوده است.

واژگان کلیدی: گردشگری، عباس‌آباد بهشهر، امکانات و خدمات، تحلیل مطلوبیت

* نویسنده مسئول: استادیار پژوهش مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی مازندران (dr.alipour82@gmail.com)

** کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم و مدرس دانشگاه علمی کاربردی

*** کارشناس جغرافیا و دبیر دبیرستانهای قائمشهر

مقدمه

گردشگری از دیدگاه سازمان جهانی گردشگری^۱ عبارت است از فعالیت افرادی که برای استراحت، تفریح، دیدار دوستان و خویشاوندان، تجارت و امور حرفه‌ای، درمان بیماری، آموزه‌های مذهبی- زیارتی و مانند این‌ها خارج از محیط معمول زندگی خویش سفر می‌کنند و حداقل یک شب و حداکثر برای یک سال به‌طور متوالی در آنجا به‌سر می‌برند (افقه، ۱۳۸۰: ۲۲۱). گردشگری در الگوهای فضاهای سه‌گانه در فرایندی از جهانی شدن به‌سوی شکل‌دادن به یک دهکده‌ی گردشگری در حرکت است و به‌مانند بازار مشترکی می‌ماند که تمامی کشورها درخور تلاش خود از آن بهره می‌برند (هلجواک، ۲۰۰۳: ۲۲). و امروزه از آن به‌عنوان صنعت بدون دود که هم علت و هم پیامدی در روند جهانی شدن است یاد می‌شود (ماوفورث و مانی، ۲۰۰۳: ۸). اما اگر بخواهیم تعریف جامع‌تری ارائه نماییم، جهانگردی را می‌توان پدیده‌ها و روابط حاصل از تعامل جهانگردان، عرضه‌کنندگان و فروشندگان محصول جهانگردی دولت‌ها و جوامع میزبان در فرایند جذب و پذیرایی از این جهانگردان و سایر دیدارکنندگان تعریف کرد (مک اینتوش و گلدنر^۲، ۱۹۹۰: ۲۱). براساس این تعریف، گردشگری به‌عنوان واحد خدماتی نوپا در سال‌های اخیر، تأثیر زیادی بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جهان داشته است. ایجاد اشتغال، ارزآوری، تعادل منطقه‌ای، کمک به صلح جهانی، کمک به سرمایه‌گذاری در میراث فرهنگی، بهسازی محیط، کمک به بهسازی زیستگاه‌های حیات وحش، توسعه‌ی نواحی روستایی دارای جاذبه‌های گردشگری و جلوگیری از برون‌کوچی جمعیت و مانند آن، از جمله مزایای گردشگری بوده است (صدر موسوی و دخیلی کهنمویی، ۱۳۸۳: ۹۲). گردشگری مانند هر موضوع چندبعدی دیگر، یک سیستم است. به‌تبع این ویژگی و نیز این مطلب که هر سیستم از اجزایی تشکیل می‌شود، گردشگری نیز عناصر و اجزایی دارد که در ترکیب با یکدیگر، یک کلیت را به‌وجود می‌آورند. اینسکیپ^۳، دانش اجزای تشکیل‌دهنده‌ی توسعه‌ی گردشگری و ارتباطات بین آن‌ها را اساس درک برنامه‌ریزی گردشگری دانسته است و نظام گردشگری را متشکل از عناصر زیر می‌داند:

جاذبه‌ها و فعالیت‌های توریستی، مراکز اقامتی، تسهیلات و خدمات توریستی دیگر، تسهیلات و خدمات حمل و نقل، عناصر مؤسساتی (اینسکیپ، ۱۹۹۱: ۳۹).

¹ World Tourism Organization

² Holjevac

³ Mowforth & Muny

⁴ Mc Intosh & Goeldner

⁵ Inskip

همچنین گان^۱ در سال ۱۹۹۸ ساختار گردشگری را به مفهوم اقتصادی عرضه و تقاضا تعریف نموده است. وی تقاضا را معادل جمعیت می‌داند و معتقد است که عرضه شامل چهار جزء حمل و نقل، جاذبه‌ها، خدمات و اطلاعات و تبلیغات است (گان، ۱۹۹۸: ۴۳).

وی علاوه بر عناصر تشکیل‌دهنده مقاصد توریستی، عنصر جمعیتی یا «عنوان تقاضا» را در این سیستم معرفی نموده است. به نظر می‌رسد که اهمیت این عنصر از آن جهت باشد که تمامی عناصر مقاصد توریستی باید متناسب با نوع گردشگران، میزان رضایت و توان مالی آن‌ها باشد. ملاحظه می‌شود که چرخه‌ی گردشگری از سه عنصر اصلی جاذبه‌های گردشگری (طبیعی، انسانی) امکانات و تسهیلات و امنیت گردشگری تشکیل شده است و فراهم‌آوردن شرایط مناسب به لحاظ امکانات اقامتی و تفریحی در کنار فراهم‌نمودن امنیت گردشگر، مکمل جاذبه‌های گردشگری است و باید در کیفیت بهینه‌ی گردشگری و بهبود آن چهار عنصر دولت، محیط، گردشگر و جامعه‌ی میزبان را در نظر داشت تا رضایتمندی گردشگر در چهارچوب کنش مطلوب این چهار عنصر حاصل گردد. امروزه توریسم به یکی از بزرگ‌ترین اهرم‌های تحولات اجتماعی- اقتصادی تاریخ بشر تبدیل شده است؛ به طوری که بر اساس پیش‌بینی سازمان جهانی توریسم، تعداد توریست‌ها در سال ۲۰۲۰ به ۱/۶ میلیارد نفر افزایش خواهد یافت. در این زمینه کشورهایی می‌توانند گردشگران بیشتری را جذب نمایند و از اثرهای مثبت چندبعدی آن بهره‌مند شوند که با برنامه‌ریزی دقیقی چون در نظرگیری چگونگی مکان‌یابی و سازماندهی فضایی، نوع امکانات مورد نیاز برای گردشگر، وجود مراکز اقامتی، تفریحی، بهداشتی و خدماتی و ارائه‌ی آن‌ها در کیفیت بالا موجب رضایت خاطر گردشگران را فراهم کنند و علاوه بر ایجاد درآمد موجب تبلیغات در جامعه‌ی گردشگری و توسعه‌ی آن نیز باشند.

استان مازندران در تاریخ توسعه‌ی گردشگری منطقه‌ی ایران، به لحاظ داشتن جاذبه‌های فراوان طبیعی و آثار و بناهای تاریخی و فرهنگی جایگاه ویژه‌ای داشته و روند مخصوص به خود را طی کرده است. در این میان منطقه‌ی عباس‌آباد با توجه به امتیازات فراوانی که از نظر تنوع آب و هوایی، جاذبه‌های طبیعی، تاریخ و تمدن کهن، آثار باستانی و مذهبی، معماری، فرهنگی و جغرافیایی و فاصله‌ی نسبتاً نزدیک با محور ارتباطی شرق مازندران به تهران و همچنین قرار داشتن در مسیر راه زیارتی مشهد این توانایی را دارد که بتواند در اولویت برنامه‌های توسعه‌ی گردشگری قرار گیرد و از آثار مثبت آن در جهت بالا بردن توان و شکوفایی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی استفاده کند؛ اما متأسفانه مکان گردشگری عباس‌آباد در قسمت‌های زیرساخت‌هایی چون ارائه‌ی امکانات و خدمات اقامتی، تفریحی و امنیت اجتماعی که از جمله مهم‌ترین عناصر گردشگری در جهت جلب رضایت گردشگران و ترغیب آن‌ها به دیدار مجدد از یک مقصد هستند، دچار ضعف است. در این تحقیق کوشش شده است عواملی را که باعث شد

^۱ Gunn

این سایت گردشگری با این همه مواهب خدادادی از توسعه‌ی اقتصادی و پیشرفت صنعت توریسم، جذب توریسم داخلی و بین‌المللی بی‌بهره بماند، شناسایی شود و ما برآنیم که راهکارهایی را برای برون‌رفت از این وضعیت و پویایی صنعت توریسم و رونق اقتصاد متکی بر آن در این منطقه ارائه کنیم تا بتواند با استفاده از قابلیت‌های فراوان نقش ویژه‌ای را در زمینه‌ی گردشگری ایفا نماید؛ به‌طوری که رضایت‌مندی گردشگران را به‌همراه داشته باشد و تقاضای سفر را افزایش دهد و همچنین درآمد بیشتری به صنعت گردشگری این مجموعه تزریق نماید.

مبانی نظری و پیشینه‌ی تحقیق

توریسم دارای اشکال مختلف و انواع گوناگونی است که بسته به شرایط محیطی، متفاوت است (گاتر^۱، ۲۰۰۰). گردشگری فعالیتی چندمنظوره است که در مکانی خارج از محیط عادی گردشگر انجام می‌شود و مسافرت گردشگر بیش از یک سال طول نمی‌کشد و هدف تفریح، تجارت و یا فعالیت‌های دیگر است (سازمان تجارت جهانی^۲، ۱۹۹۷). اکوتوریسم یا گردشگری در طبیعت از انواع توریسم مسئولانه است که هدف اصلی آن حفاظت از محیط‌زیست است. این الگوی فضایی، دربرگیرنده‌ی گونه‌های متفاوتی از گردشگری شامل گردشگری زیست‌محیطی، گردشگری دریایی، گردشگری ورزشی، گردشگری صید و شکار، گردشگری جمع‌آوری گیاهان و حیوانات و نظیر این‌هاست (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵: ۲۱۶). اکوتوریسم رویکردی مدیریتی است که با توجه به هدف‌های ارزشی، اقتصادی-اجتماعی و زیست‌محیطی، با همکاری و همیاری مسئولان و مردم جامعه از طریق وضع قوانین و مقررات مناسب و اعمال مؤثر آن‌ها به‌طور مستقیم و غیرمستقیم به حفظ طبیعت می‌انجامد (زاهدی، ۱۳۸۲: ۹۳). به اعتقاد گودوین^۳، گردشگری مبتنی بر طبیعت همه‌ی انواع گردشگری متمرکز، گردشگری با انگیزه‌های هیجان‌طلبی گردشگری با پیامدهای خفیف را که در آن‌ها بهره‌برداری از طبیعت وحشی و دست‌نخورده همراه با گونه‌ها و زیستگاه‌های جانوری، سیماهای طبیعی و رودخانه‌ی جذاب و تماشایی است را شامل می‌شود. (گودوین، ۱۹۹۵: ۱۲۹) فنل معتقد است اکوتوریسم نوعی گردشگری در طبیعت است که تأثیرات اندکی را بر محیط‌زیست و منابع طبیعی وارد نموده و در حفظ و بقای گونه‌ها و زیستگاه‌های طبیعی سهیم است (فنل، ۱۳۸۵: ۶۳). والارس و پیرس^۴ اکوتوریسم را سفر به مناطق طبیعی تقریباً دست‌نخورده که به‌منظور مطالعه و کسب لذت انجام می‌شود، می‌دانند.

¹ Gater

² O.T.W

³ Goodwin

⁴ Wallarce & Pierce

موضوع اکوتوریسم یا طبیعت‌گردی در سطح بین‌المللی توجه بسیار زیادی را به خود معطوف کرده است؛ زیرا با استفاده از روش‌ها و مدل‌های سود و هزینه می‌تواند برای رسیدن به توسعه‌ی پایدار بسیار مفید و سودمند باشد. (والارس و پیرس، ۱۹۹۶: ۸۴۴). بلانگی و مهتا^۱ به‌نقش مهم احیای اکولوژیکی مناطق در زمینه‌ی اکوتوریسم اشاره می‌کنند و آن‌را نگرش مهمی برای برنامه‌ریزی توریسم می‌دانند و معتقدند احیای اکولوژیکی مهم‌ترین نقش را در اکوتوریسم دارد که می‌تواند به‌رشد سریع فعالیت توریسم و توسعه‌ی پایدار در ابعاد مختلف آن بینجامد (بلانگی و مهتا، ۲۰۰۶: ۲۳۳). رخشانی‌نسب و ضرابی در سال (۱۳۸۸) در پژوهشی تحت عنوان (چالش‌ها و فرصت‌های توسعه‌ی اکوتوریسم در ایران) به این نتیجه رسیدند که چالش‌های فراوانی در صنعت اکوتوریسم کشور وجود دارد؛ به‌گونه‌ای که سالانه در حدود ۹۰ دلار از سهم تولید ملی هر خانوار ایرانی برای رونق توریسم و اکوتوریسم به بازار جهانی توریست پرداخت می‌شود؛ درحالی که از این بازار سهم اندکی به ایران اختصاص می‌یابد. لحمیان و براری در سال (۱۳۹۱) در مقاله‌ای تحت عنوان «ارزیابی میزان گرایش گردشگران به استفاده از واحدهای اقامتی شهرستان ساری» به این نتیجه رسیده‌اند که شهرستان ساری علی‌رغم برخورداری از جاذبه‌های فراوان طبیعی و آثار و بناهای تاریخی و فرهنگی در قسمت زیرساخت‌هایی چون واحدهای اقامتی با امکانات و تسهیلات لازم و بازاریابی و تبلیغات گسترده در این زمینه برای جلب رضایت گردشگران دچار ضعف است.

هزارجریبی و نجفی در سال (۱۳۸۹) در تحقیقی احساس امنیت اجتماعی را از منظر توسعه‌ی گردشگری بررسی کردند که نشان می‌دهد تفاوت معنی‌دار درخصوص احساس امنیت اجتماعی در بین کلیه‌ی گردشگران خارجی وجود ندارد. این عدم تفاوت، مابین متغیرهای زمینه‌ای مانند سن، جنس و تحصیلات نیز مشاهده شده است. همچنین ضریب رگرسیون احساس امنیت اجتماعی، حاکی از آن است که به ازای یک واحد افزایش در احساس امنیت ۰/۵۶۹ واحد در تمایل به سفر مجدد گردشگران به ایران افزایش وجود دارد. صدر موسوی و دخیلی کهنمویی (۱۳۸۴) با (ارزیابی وضعیت تسهیلات گردشگری استان آذربایجان شرقی از دید گردشگران) نیز به این نتیجه رسیده‌اند که مکان‌های گردشگری استان در اغلب زمینه‌ها، فاقد امکانات و تسهیلات لازم برای جلب رضایت گردشگران هستند. با برنامه‌ریزی اصولی و تهیه و اجرای طرح جامع گردشگری در استان نه تنها می‌توان امکان جذب گردشگر بیشتر را فراهم آورد، بلکه می‌توان آثار زیان‌بار توسعه‌ی گردشگری بر محیط‌زیست و فرهنگ جامعه را نیز کاهش داد.

نوری کرمائی و همکاران (۱۳۸۸) طی مقاله‌ای باعنوان گردشگری شهری و پیوند آن با اکوتوریسم با مطالعه‌ی موردی استان کردستان به این نتیجه رسیده‌اند که ایجاد پیوند

¹ Blangy & Mehta

عملکردی متقابل در حوزه‌ی گردشگری شهری و زیرشاخه‌های آن با اکوتوریسم خود عامل افزایش تقاضای گردشگری به‌شمار است و نیز باعث افزایش مدت ماندگاری و ثمرات توسعه‌ی فعالیت‌های گردشگری می‌شود که در صورت اتخاذ راهبردهای مناسب و فراهم‌نمودن زیرساخت‌های لازم به پایداری توسعه‌ی فعالیت‌های گردشگری و نیز پایداری شهر و محیط طبیعی منجر خواهد شد.

امیرنژاد و رفیعی (۱۳۸۸) طی مقاله‌ای با عنوان ارزش‌گذاری اقتصادی مطبوعیت محیط زیست (مطالعه‌ی موردی منطقه‌ی گردشگری جنگل عباس‌آباد بهشهر، استان مازندران) به این نتیجه رسیده‌اند که با توجه به ناپدیده‌انگاشتن نقش جانبی محیط‌زیست، مشخص‌نمودن این نقش و برآورد آن، اهمیت محیط‌زیست و نقش واقعی آن را در اقتصاد ملی روشن خواهد نمود. نتایج نشان داد که متغیرهای درآمد فرد، درآمد خانوار و تحصیلات بر تمایل پرداخت بازدیدکنندگان جهت استفاده از مطبوعیت محیط‌زیست اثر مثبت داشته است. همچنین متغیرهای سن افراد و مسافت، رابطه‌ی منفی با میزان تمایل پرداخت افراد دارد.

کشور ما ایران به‌دلیل دارا بودن شرایط جغرافیایی خاص (از نظر تنوع طبیعی و آب و هوا) جزء پنج کشور اول جهان و پیشینه‌ی تاریخی چندهزارساله (منابع و جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی) در مقام دهم بین کشورهای دنیا قرار گرفته است؛ اما سهم ایران از نظر درآمد جهانی صنعت گردشگری کمتر از یک درصد است. (حسینی، ۱۳۸۷)

فرضیه‌ی اصلی این پژوهش این است که به‌نظر می‌رسد وضعیت گردشگری در مجموعه‌ی تفریحی - توریستی عباس‌آباد مناسب نباشد.

روش‌شناسی

این تحقیق بنا به ماهیت، موضوع و اهدافی که برای آن پیش‌بینی شده است از نوع توصیفی-تحلیلی است. جامعه‌ی آماری این پژوهش شهروندان شهرستان بهشهر هستند که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده با به‌کارگیری فرمول کوکران تعداد ۳۷۸ نمونه مورد پرسشگری مستقیم قرار گرفته‌اند.

در این تحقیق از پرسشنامه به‌عنوان ابزار جمع‌آوری اطلاعات بهره‌گرفته شده است. این سؤال‌ها به دو صورت باز و بسته است. در سؤال‌های باز، پرسش‌هایی از قبیل جنس، سن، میزان تحصیلات و ... مطرح گردیده است و در سؤال‌های بسته از طیف لیکرت جهت اندازه‌گیری نظرات شهروندان در مورد ابعاد مختلف پژوهش استفاده شده است. همچنین ابزار پژوهش برای ۴ نفر از استادان صاحب‌نظر و اهل فن در رشته‌ی جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری در دانشگاه‌های تربیت مدرس و دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری ارسال گردید که ایشان (روایی) صوری و محتوایی پرسشنامه را تأیید نمودند. برای تعیین پایایی نیز از روش «ضریب آلفای

کروناخ» استفاده شد که ضریب ۰/۷۹ حاصل گردید و نشان‌دهنده‌ی پایایی بالای ابزار تحقیق بود.

جدول ۱: آمار کل گردشگران ورودی به استان مازندران و شهرستان بهشهر

سال	منطقه	کل گردشگران
۱۳۸۵	مازندران	۱۴۰۰۰۰۰
	بهشهر	۵۹۸۰۰۰
	عباس‌آباد	۲۶۹۱۰۰
۱۳۸۶	مازندران	۱۴۶۰۰۰۰۰
	بهشهر	۶۷۸۵۰۰
	عباس‌آباد	۳۰۵۵۰۰
۱۳۸۷	مازندران	۱۶۳۰۰۰۰۰
	بهشهر	۱۰۸۰۰۰۰
	عباس‌آباد	۴۸۶۰۰۰
۱۳۸۸	مازندران	۱۷۵۰۰۰۰۰
	بهشهر	۱۷۹۸۰۰۰
	عباس‌آباد	۸۱۰۰۰۰
۱۳۸۹	مازندران	۱۸۳۷۵۰۰۰
	بهشهر	۲۲۴۷۰۰۰
	عباس‌آباد	۱۰۱۱۰۰۰
۱۳۹۰	مازندران	۲۰۲۵۰۰۰۰
	بهشهر	۲۶۷۰۰۰۰
	عباس‌آباد	۱۲۰۲۰۰۰

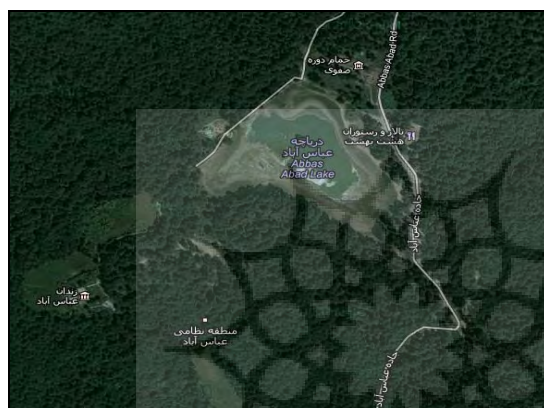
منبع: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان مازندران، معاونت گردشگری، ۱۳۹۰

این پژوهش که رضایت گردشگران از مجموعه‌ی عباس‌آباد را در خصوص (جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، آسایش اقلیمی، موقعیت دسترسی، وضعیت توپوگرافی، میزان امکانات تفریحی، اقامتی، خدمات عمومی و وضعیت‌های فرهنگی و امنیت اجتماعی منطقه) در نظر داشته و در پژوهش آقایان صدر موسوی و دخیلی کهنمویی (۱۳۸۶) که به ارزیابی وضعیت تسهیلات گردشگری استان آذربایجان شرقی، و استعلامی و الله‌قلی‌نژاد (۱۳۹۰) که به بررسی میزان رضایت از خدمات و امکانات زیربنایی و بهداشتی منطقه‌ی توریستی سرعین و روستاهای اطراف و علی‌بیگی (۱۳۹۱) که به بررسی مطلوبیت رستوران‌ها و مراکز پذیرایی شهر گرگان از

نگاه گردشگران پرداخته است، به‌عنوان بخشی از متغیرهای تحقیق استخراج و مابقی این متغیرها نیز با مشاهدات عینی پژوهشگران تعیین و روابط آن‌ها از طریق آماره‌های توصیفی (جدول فراوانی، نمودار و ...) و استنباطی (آزمون تی) در قالب نرم‌افزار SPSS مورد بررسی قرار گرفته است.

منطقه‌ی مورد مطالعه

استان مازندران، از استان‌های سرسبز در حاشیه‌ی جنوبی دریای خزر است و با داشتن طبیعت زیبا و برخورداری از جذابیت‌های منحصربه‌فرد در بخش طبیعت‌گردی چون برخورداری از سواحل هموار و ماسه‌ای، همجواری در میان جنگل، دریا و کوهستان و دارابودن بیش از سه‌هزار جاذبه‌ی طبیعی، تاریخی، فرهنگی و ورزشی از امتیازات و جاذبه‌های ویژه‌ی در جذب و جلب توریست در سطح ملی و جهانی بهره‌مند است.

شکل ۱: تصویر ماهواره‌ای بهشهر

منبع: نگارندگان

شهرستان بهشهر با وسعت تقریبی ۱۴۶۷ کیلومتر مربع، در شرق استان مازندران و در محدوده‌ی بین ۳۶ درجه و ۲۵ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۵۶ دقیقه عرض شمالی و ۵۳ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۵۴ درجه و ۹ دقیقه طول شرقی واقع شده است. گستردگی آن در سه منطقه‌ی ساحلی، جلگه‌ای و کوهستانی و اختلاف ارتفاع بین (۲۵-) متر و منطقه‌ی دشتی تا ۲۶۸۶ متر در منطقه‌ی کوهستانی، شرایط متنوع اقلیمی و اکوسیستمی را در این منطقه به‌وجود آورده است. جمعیت این شهرستان ۱۵۶۱۹۵ نفر است (سالنامه‌ی آماری استان مازندران ۱۳۸۸) این منطقه دارای چشم‌اندازها و جاذبه‌های طبیعی و تاریخی فراوان است که اهمیت آن را از نظر طبیعت‌گردی و تاریخی، دو صدچندان نموده است (علی‌اصغر ریاحی، ۱۳۷۹).

مجموعه‌ی تاریخی عباس‌آباد بهشهر در نه‌کیلومتری شرق بهشهر و در میان جنگل‌های انبوه، آثار و عمارات و راه‌هایی به‌چشم می‌خورد که مربوط به بقایای باغ تاریخی عباس‌آباد بهشهر در دوره‌ی شاه عباس کبیر است. دسترسی به این بنا با جاده‌ی باریک آسفالته‌ای صورت می‌گیرد که در کیلومتر یک جاده‌ی بهشهر - گرگان از جاده‌ی اصلی منشعب می‌شود و پس از ۴ کیلومتر پیچیدن در دل جنگل، سرانجام وارد این مجموعه می‌گردد. آثار به‌جا مانده از این مجموعه متشکل از محوطه‌سازی‌ها، صفت‌سازی‌ها، باغ‌ها، حمام، برج و باروها و جاده‌های سنگ فرشی است که اعضای این مجموعه را به هم متصل می‌نماید. این کاخ در زمان آبادی از مشهورترین باغ‌های صفوی بوده است، که ابنیه‌ی مختلف آن باتوجه به موقعیت استثنائی آن که از یک طرف به دریا و از طرف دیگر به جنگل دید دارد، آن را به یک مجموعه‌ی بی‌نظیر بدل ساخته است.

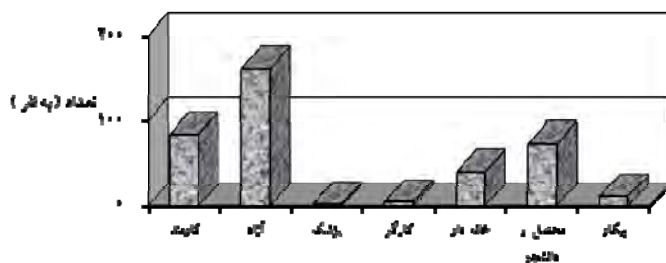
شکل ۲: نقشه‌ی تقسیمات کشوری شهرستان بهشهر در سال ۱۳۸۸

منبع: سال‌نامه‌ی آماری ۱۳۸۸

پارک جنگلی عباس‌آباد نیز، از جمله زیباترین چشم‌اندازهای فرهنگی و طبیعی کشور می‌باشد که در ۹ کیلومتری جنوب شرقی بهشهر در استان مازندران واقع شده است. دریاچه‌ی پارک به وسعت ۱۰ هکتار همراه با عمارت میان آن، از جمله چشم‌اندازهای دوران صفوی است. این عمارت از سنگ و آجر بوده و در زمان آب‌گیری دریاچه، به زیر آب می‌رود. دو برج نگهدارنده‌ی آجری و بناهای دیگری در فضای پارک برجای مانده که همگی مربوط به عصر صفویه می‌باشد و بازدید برای عموم آزاد است. به‌دلیل چشم‌اندازهای بدیع و تاریخی، این پارک همواره مورد تقاضای مسافران بی‌شماری از نقاط مختلف استان و کشور بوده است.

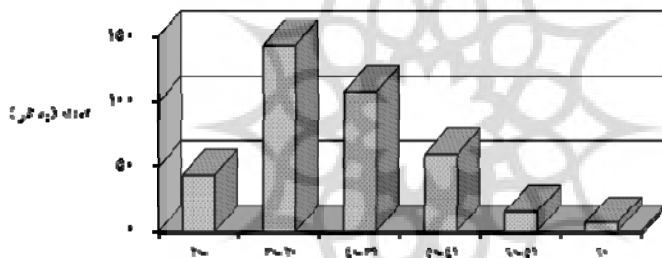
تجزیه و تحلیل داده‌ها

بر اساس نتایج به‌دست آمده از استخراج پرسشنامه‌ها از مجموع ۳۷۸ نمونه‌ی آماری مورد پرسشگری، ۶۱/۹ درصد را مردان و ۳۸/۱ درصد آنان را زنان تشکیل داده است. به‌طوری‌که ۴۲/۶ درصد از آنان دارای شغل آزاد می‌باشند. اکثریت افراد مصاحبه‌شونده در سن ۲۱-۳۰ سال هستند و حدود ۳۵/۴ درصد دارای تحصیلات دیپلم و ۳۲/۵ درصد دارای تحصیلات در حد کارشناسی می‌باشند.

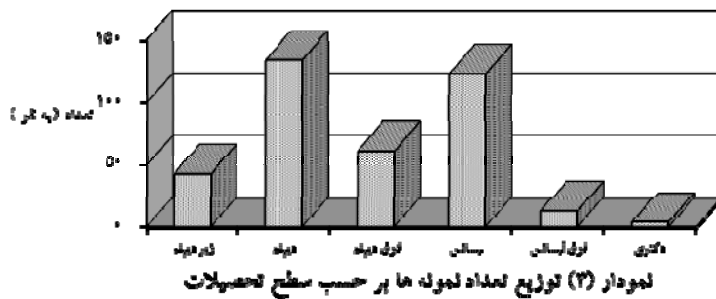
نمودار (۱) توزیع تعداد نمونه‌ها بر حسب شغل

منبع: یافته‌های پژوهش حاضر

نمودار (۲) توزیع تعداد نمونه‌ها بر حسب سن

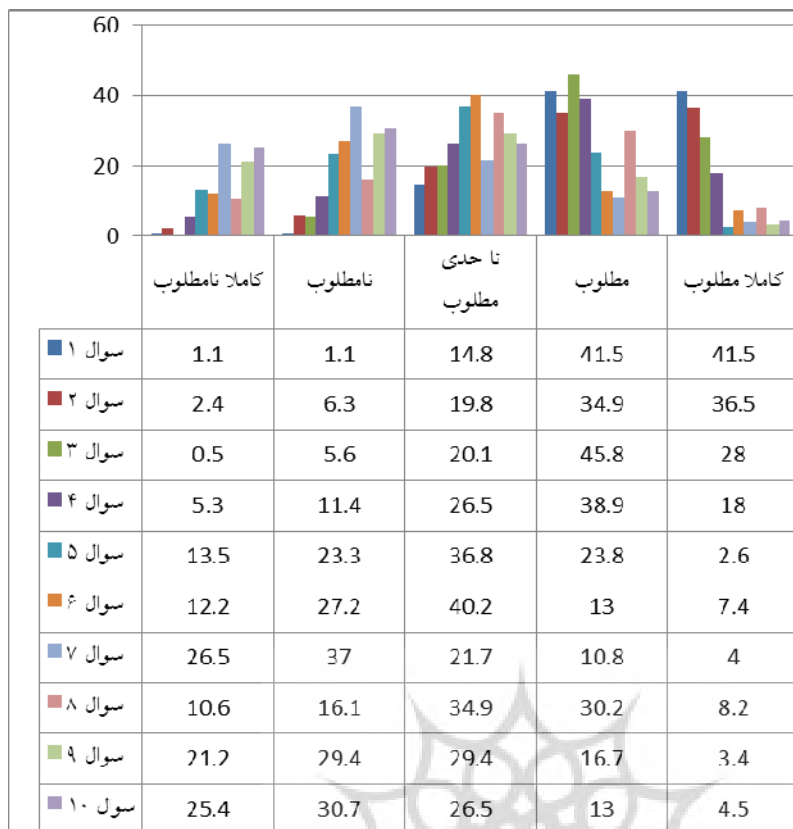
منبع: یافته‌های پژوهش حاضر

منبع: یافته‌های پژوهش حاضر

فرضیه‌ی اصلی این پژوهش مناسب نبودن وضعیت گردشگری در مجموعه‌ی تفریحی-توریستی عباس‌آباد را در نظر گرفته بود. برای آزمون این فرضیه، ۱۰ متغیر پیرامون میزان مطلوبیت وضعیت فعلی مجموعه‌ی عباس‌آباد از ۳۷۸ شهروند که به صورت تصادفی انتخاب شده بودند، مورد بررسی قرار گرفت. این متغیرها به این شرح می‌باشند:

میزان مطلوبیت از جذابیت‌های طبیعی (سوال ۱)، میزان مطلوبیت از جذابیت‌های تاریخی (سوال ۲)، میزان مطلوبیت از آسایش اقلیمی (سوال ۳)، میزان مطلوبیت از موقعیت دسترسی (سوال ۴)، میزان مطلوبیت از وضعیت توپوگرافی منطقه‌ی (سوال ۵)، میزان مطلوبیت امکانات تفریحی (سوال ۶)، میزان مطلوبیت امکانات اقامتی (سوال ۷)، میزان مطلوبیت وضعیت فرهنگی منطقه‌ی (سوال ۸)، میزان مطلوبیت از خدمات عمومی (سوال ۹)، میزان مطلوبیت از وضعیت امنیت اجتماعی (سوال ۱۰).

نمودار ۴: تعداد و درصد فراوانی پاسخ جامعه‌ی آماری به متغیرهای تحقیق

منبع: یافته‌های پژوهش حاضر

نتایج حاصل از استخراج ۳۷۸ پرسشنامه که اطلاعات آن در نمودار شماره‌ی (۱)، نشان داده شده حکایت از آن دارد که بیشترین مطلوبیت از نظر جامعه‌ی آماری (با ۴۱/۵ درصد پاسخ‌ها) مربوط به "ارزیابی آنان از مطلوبیت جاذبه‌های طبیعی مجموعه‌ی عباس‌آباد" و کمترین مطلوبیت نیز مربوط به "ارزیابی وضعیت امکانات اقامتی" با ۲۶/۵ درصد فراوانی بوده است.

نتایج آزمون تی تک مقایسه‌ای نشان داده که میانگین مشاهده شده به‌میزان ۳۱/۵۱ از میانگین قابل انتظار در این پژوهش با میزان ۳۰ بیشتر بوده در نتیجه فرضیه‌ی ابتدایی درخصوص مناسب نبودن وضعیت گردشگری در مجموعه‌ی تفریحی-توریستی عباس‌آباد در سطح یک صدم خطا در ناحیه‌ی H_0 رد شده، این مسئله نشان می‌دهد که این منطقه جذابیت‌های طبیعی و تاریخی لازم برای جذب گردشگر را داراست. اما آنچه که موجب

تحلیل مطلوبیت عناصر گردشگری از نگاه شهروندان در مجموعه‌ی عباس‌آباد بهشهر.....۱۹۷

می‌گردد این مجموعه آن‌چنان که باید مورد توجه گردشگران قرار نگیرد، نامناسب بودن امکانات اقامتی، امنیت اجتماعی و کمبود خدمات عمومی در منطقه است.

جدول ۲: میانگین محاسبه شده تحقیق بر اساس ۱۰ سؤال مطرح شده

Std. Error Mean	Std. Deviation	Mean	N
۰/۲۶۱۹۸	۵/۰۹۳۳۹	۳۱/۵۱۵۸	۳۷۸

مأخذ: یافته‌های پژوهش حاضر

جدول ۳: تجزیه‌ی واریانس انجام گرفته بر روی سوالات ۱۰ گانه‌ی تحقیق

۳۰ Test Value =					
t	Df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
				Lower	Upper
۵/۷۹۶	۳۷۷	۰/۰۰۰	۱/۵۱۸۵۲	۱/۰۰۳۴	۲/۰۳۳۶

منبع: یافته‌های پژوهش حاضر

جدول ۴: آنالیز هر یک از متغیرهای مربوط به نظرات پاسخگویان در خصوص میزان مطلوبیت از

وضعیت فعلی مجموعه‌ی گردشگری عباس‌آباد بهشهر

متغیرهای تحقیق	Test Value	میانگین	T	سطح معنی داری
جاذبیت‌های طبیعی	۳	۴/۲۱۴۳	۲۹/۱۲۹	۰/۰۰۰
جاذبیت‌های تاریخی	۳	۳/۹۶۸۳	۱۸/۵۱۸	۰/۰۰۰
آسایش اقلیمی	۳	۳/۹۵۲۴	۲۱/۳۶۶	۰/۰۰۰
موقعیت دسترسی (فاصله‌ی مجموعه‌ی عباس‌آباد تا شهر بهشهر)	۳	۳/۵۲۹۱	۹/۵۶۴	۰/۰۰۰
وضعیت توپوگرافی منطقه (پیچ و خم راه دسترسی به مجموعه‌ی عباس‌آباد)	۳	۲/۷۸۸۴	-۳/۹۷۰	۰/۰۰۰
میزان امکانات تفریحی	۳	۲/۷۶۱۹	-۴/۳۵۲	۰/۰۰۰
میزان امکانات اقامتی	۳	۲/۲۸۸۴	-۱۲/۶۷۰	۰/۰۰۰
وضعیت فرهنگی منطقه	۳	۲/۰۹۲۶	۱/۶۳۷	۰/۱۰۲
خدمات عمومی	۳	۲/۵۱۸۵	-۸/۴۹۰	۰/۰۰۰
وضعیت امنیت اجتماعی	۳	۲/۴۰۴۸	-۱۰/۲۲۴	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش حاضر

اگرچه تجزیه‌ی واریانس ارقام جدول شماره‌ی ۲ نشان از مطلوبیت نسبی وضعیت فعلی مجموعه‌ی تفریحی و توریستی از نگاه گردشگران دارد؛ اما برای تحلیل دقیق‌تر موضوع تک‌تک شرایط مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری منطقه که در قالب ۱۰ سوال جداگانه از جامعه‌ی آماری پرسش شده بود مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. تحلیل واریانس انجام گرفته بر روی ارزیابی پاسخگویان از وضعیت متغیرهای مؤثر بر روی مطلوبیت فعلی مجموعه‌ی عباس‌آباد بهشهر نشان داده که از بین ۱۰ شرایط فعلی، ۴ شرایط (جذابیت های طبیعی- تاریخی- آسایش اقلیمی و موقعیت دسترسی به این مجموعه) به ترتیب با میانگین محاسباتی (۴/۲، ۳/۹، ۳/۹ و ۳/۵) از میانگین مورد انتظار ۳ بیشتر بوده اما مطلوبیت پاسخگویان از مواردی همچون (وضعیت توپوگرافی منطقه- امکانات تفریحی- امکانات اقامتی- خدمات عمومی و وضعیت امنیت اجتماعی) به ترتیب با میانگین محاسباتی (۲/۷، ۲/۷، ۲/۲، ۲/۵ و ۲/۴) از میانگین مورد انتظار ۳ به طور معنی‌داری کمتر بوده است. این بدان معنی است که ساکنین شهر بهشهر از بین عوامل طبیعی و انسانی مؤثر در انگیزه‌ی آنان برای استفاده از فضاهای تفریحی و توریستی این مجموعه مطلوبیت مؤلفه‌های طبیعی را بسیار مؤثرتر دانسته و عوامل انسان ساخت را کاملاً نامناسب ارزیابی کرده‌اند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

تغییرات وسیع اقتصادی و اجتماعی، جمعیتی و تکنولوژی در دنیا در دهه‌های اخیر سبب تغییرات زیادی در شیوه‌ی زندگی مردم شده است. شواهد موجود نشان می‌دهد که تمایل به مسافرت و گردشگری در جوامع روبه افزایش است. در حال حاضر گردشگری به‌عنوان یکی از بزرگترین و متنوع‌ترین صنایع دنیا مطرح می‌باشد و رشد سریع آن تغییرات اجتماعی، اقتصادی و محیطی فراوانی را به دنبال داشته است، و به همین دلیل نیز به یک حوزه‌ی مهم مطالعاتی بین پژوهشگران مبدل شده است. در این راستا مجموعه‌ی تفریحی توریستی عباس‌آباد با توجه به امتیازات فراوانی که از نظر تنوع آب و هوایی و جاذبه‌های طبیعی، تاریخ و تمدن کهن، آثار باستانی و مذهبی، معماری، فرهنگی و جغرافیایی دارد، از قابلیت‌های فراوانی برای تبدیل شدن به قطب گردشگری برخوردار است. در هر جهت حضور در مجموعه‌ی توریستی تفریحی این منطقه برای اجرای برنامه‌های گردشگری نیازمند مجموعه‌ای از قابلیت‌هاست که قسمتی از آن به خصوصیات ذاتی این مجموعه مانند زیبایی و چشم‌انداز طبیعی تاریخی مرتبط است و در مرتبه‌ی بعدی وجود زیرساخت‌ها مانند تأسیسات اقامتی کافی، شبکه‌ی حمل و نقل، پارکینگ، خدمات امنیتی، جاده‌های انسان ساخت، تأسیسات تفریحی و ... قرار دارد. در این زمینه وضعیت مطلوبیت عناصر گردشگری از دیدگاه شهروندان در مجموعه‌ی تفریحی توریستی عباس‌آباد بهشهر مورد ارزیابی قرار گرفته است. آنالیز انجام گرفته بر روی ارزیابی پاسخگویان از

وضعیت متغیرهای مؤثر بر روی مطلوبیت فعلی مجموعه‌ی عباس‌آباد بهشهر نشان داده که بیشترین مطلوبیت این مجموعه از نظر جامعه‌ی آماری (با ۴۱/۵ درصد پاسخ‌ها) مربوط به «جاذبه‌های طبیعی» و کمترین مطلوبیت نیز مربوط به «امکانات اقامتی» آن با ۲۶/۵ درصد فراوانی بوده است.

این بدان معنی است که ساکنان شهر بهشهر از بین عوامل طبیعی و انسانی مؤثر در انگیزه‌ی آنان برای استفاده از فضاهای تفریحی و توریستی این مجموعه مطلوبیت مؤلفه‌های طبیعی را بسیار مؤثرتر دانسته و عوامل انسان‌ساخت را کاملاً نامناسب ارزیابی کرده‌اند. نتایج به‌دست‌آمده در این تحقیق با نتایج پژوهش‌هایی چون آقایان مدهوشی و ناصرپور (۱۳۸۲) که ضعف امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری را به‌عنوان یکی از موانع مؤثر در توسعه‌ی گردشگری استان لرستان قلمداد کرده و مطالعات صدر موسوی و دخیلی کهنمویی (۱۳۸۴) که فقدان امکانات و تسهیلات لازم برای جلب گردشگران را یکی از موانع اساسی در توسعه‌ی گردشگری استان آذربایجان شرقی شناسایی نموده‌اند تا حدود زیادی مطابقت داشته است. در پایان نیز شهروندان در پاسخ به این پرسش که «هر یک از مؤلفه‌های پیشنهادی ارائه شده را تا چه میزان در توسعه‌ی صنعت گردشگری مجموعه‌ی عباس‌آباد بهشهر مؤثر می‌دانید؟» مؤلفه‌های «ایجاد سازمان عمران گردشگری مجموعه‌ی عباس‌آباد، افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی در منطقه، ایجاد و توسعه‌ی فضاهای اقامتی و خدماتی در منطقه (هتل، رستوران، مسجد و...»، «توسعه‌ی نیروی انسانی متخصص و آموزش‌دیده در منطقه برای راهنمایی گردشگران و معرفی منطقه، احداث کاربری‌هایی نظیر کتابخانه، اکوموزه، فضای اجتماعات، ایجاد جایگاه پمپ بنزین، تأمین امنیت نامحسوس از طریق دستگاه‌های امنیتی در منطقه، ایجاد کمپینگ‌های موقت برای اسکان گردشگران، اخذ ورودی از گردشگران و هزینه‌کرد آن در توسعه‌ی خدمات عمومی) را جهت توسعه‌ی صنعت گردشگری مجموعه‌ی عباس‌آباد بهشهر مؤثر دانسته‌اند.

منابع

۱. استعلاجی، علیرضا و الله‌قلی‌نژاد، مهناز (۱۳۹۰). برنامه‌ریزی توسعه‌ی پایدار با تأکید بر گردشگری (مطالعه‌ی موردی: سرعین و روستاهای اطراف)، فصلنامه‌ی جغرافیا، سال ۹، شماره‌ی ۳۰: ۱۴۴-۱۲۹.
۲. افقه، مرتضی (۱۳۸۰). بررسی عملکرد سازمان ایرانگردی و جهانگردی، فصلنامه‌ی مجلس و راهبرد، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۳. امیرنژاد، حمید و رفیعی، حامد (۱۳۸۸). ارزش‌گذاری اقتصادی مطبوعیت محیط زیست (مطالعه‌ی موردی: منطقه‌ی گردشگری جنگل عباس‌آباد بهشهر)؛ استان مازندران، مجله‌ی علوم کشاورزی و منابع طبیعی، جلد ۱۶، شماره‌ی ۳: ۲۶۹-۲۶۰.
۴. پاپلی یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی (۱۳۸۵). گردشگری ماهیت و مفاهیم، تهران: انتشارات سمت.

۵. حسینی، سیدتقی (۱۳۸۷). بررسی اقدامات پلیس در ارتقای امنیت گردشگران، دانشگاه پلیس، دانشکده‌ی فرماندهی و ستاد.
۶. رخشانی‌نسب، حمیدرضا و ضرابی، اصغر (۱۳۸۸). چالش‌ها و فرصت‌های توسعه‌ی اکوتوریسم در ایران، فصلنامه‌ی فضای جغرافیایی، سال ۹، شماره‌ی ۲۸، ۵۵ - ۴۱.
۷. ریاحی، علی‌اصغر (۱۳۷۹). سیمای جغرافیای هزارگریب بهشهر، تهران: انتشارات آیندگان.
۸. سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان مازندران، معاونت گردشگری، ۱۳۹۰.
۹. سالنامه‌ی آماری استان مازندران (۱۳۸۸). معاونت برنامه‌ریزی استانداری مازندران.
۱۰. صدر موسوی، میرستار و دخیلی کهنمویی، جواد (۱۳۸۳). درآمدی بر برنامه‌ریزی تفریحگاه‌های توریستی، نشریه‌ی علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه تبریز، شماره‌ی ۱۷: ۹۲.
۱۱. صدر موسوی، میرستار و دخیلی کهنمویی، جواد (۱۳۸۶). ارزیابی وضعیت تسهیلات گردشگری استان آذربایجان شرقی از دید گردشگران، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره‌ی ۶۱: ۱۴۳-۱۲۹.
۱۲. علی‌بیگی، اکرم (۱۳۹۱). بررسی مطلوبیت رستوران‌ها و مراکز پذیرایی شهر گرگان از نگاه گردشگران، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری.
۱۳. فنل، د (۱۳۸۵). مقدمه‌ای بر طبیعت‌گردی، ترجمه‌ی جعفر اولادی قادیکلایی، بابلسر: انتشارات دانشگاه مازندران.
۱۴. لحمیان، رضا و براری، معصومه (۱۳۹۲). ارزیابی میزان گرایش گردشگران به استفاده از واحدهای اقامتی در شهرستان ساری، مجله‌ی علوم جغرافیایی دانشگاه آزاد اسلامی مشهد، شماره‌ی ۱۵ و ۱۶. (در دست چاپ)
۱۵. مدهوشی، مهرداد و ناصرپور، نادر (۱۳۸۳). ارزیابی موانع توسعه‌ی صنعت گردشگری در استان لرستان، پژوهشنامه‌ی بازرگانی، سال ۷، شماره‌ی ۲۸: ۵۸ - ۲۸.
۱۶. نوری کرمانی، علی؛ ذوقی، ایوب و یاری حصار؛ ارسطو و علایی، مسعود (۱۳۸۸). گردشگری شهری و پیوند عملکردی آن با اکوتوریسم، مجله‌ی فضای جغرافیایی، سال ۹، شماره‌ی ۲۶: ۱۵۶ - ۱۳۷.
۱۷. هزارگریبی، جعفر و نجفی، ملک‌محمد (۱۳۸۹). اعتماد اجتماعی و توسعه‌ی گردشگری، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال ۲، شماره‌ی ۷، ۷۰ - ۵۳.
18. Blangy, S and Mehta, H. (2006). Ecotourism and ecological restoration, **Journal for Nature Conservation** 14 (2006): 233-236.
19. Gater, E. (2000). Ecotourism in the world, **Problems and prospect for sustainability**, New York: John Wiley and Sons.
20. Goodwin, H. (1995). Tourism and the Environment, **Biologist** 42(3): 129-133.
21. Gunn, (۱۹۹۸). **Tourism planning and development, to concider in tourism plan making**, APA proceeding.
22. Holjevac, I. (2003). **A Vission of Tourism and The hotel Industry in 21st Century**, Hospitality Management, 22() :.
23. Inskip, E. (1991). **Touism planning: an integrated and sustainable dvelopment approach**, New York: Vann, strand Reinhold
24. Mc Intosh, R. W. and Goeldner, C.R. (1990). **Tourism , principles , practices and philosophies**, New York : John wiley and sons.
25. Mow Forth, M and Muny, A. (2003). **Tourism Development**, Routledge.
26. www.World tourism organization.com.